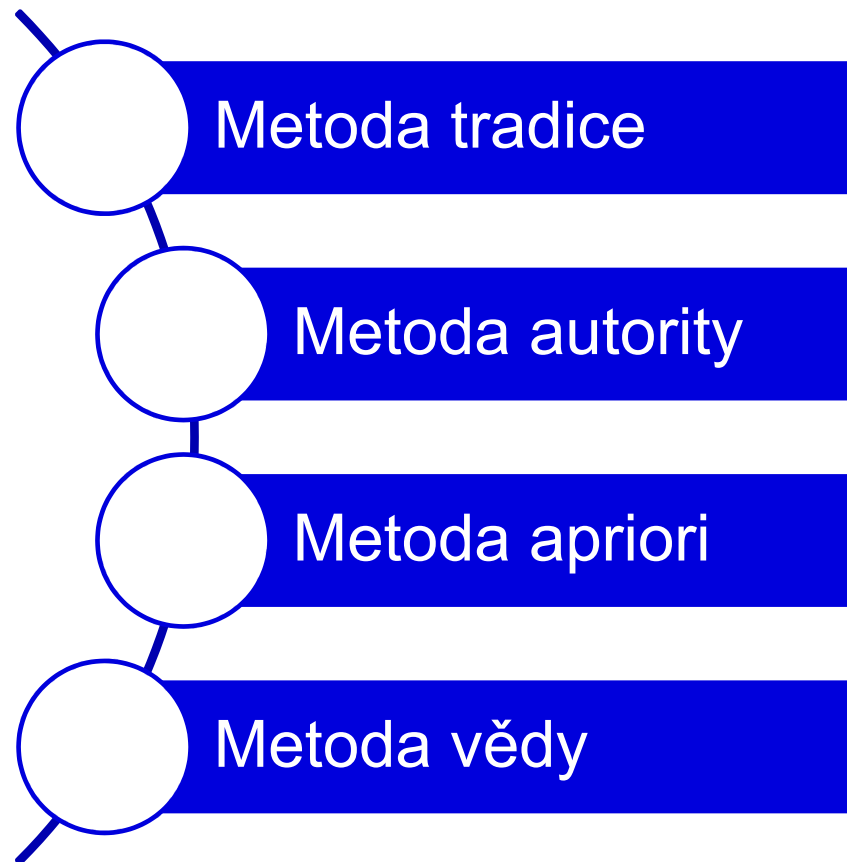

Kvantitativní a kvalitativní metody

Ing. Markéta Chaloupková

(Jaro 2020)

Obecné způsoby poznání

Co je to věda?

Soubor systematicky seříděných poznatků o určité tematické oblasti

Proces generování těchto poznatků pomocí určitých pravidel

Základní lidská potřeba uspořádanosti rozdílných a mnohostranných jevů

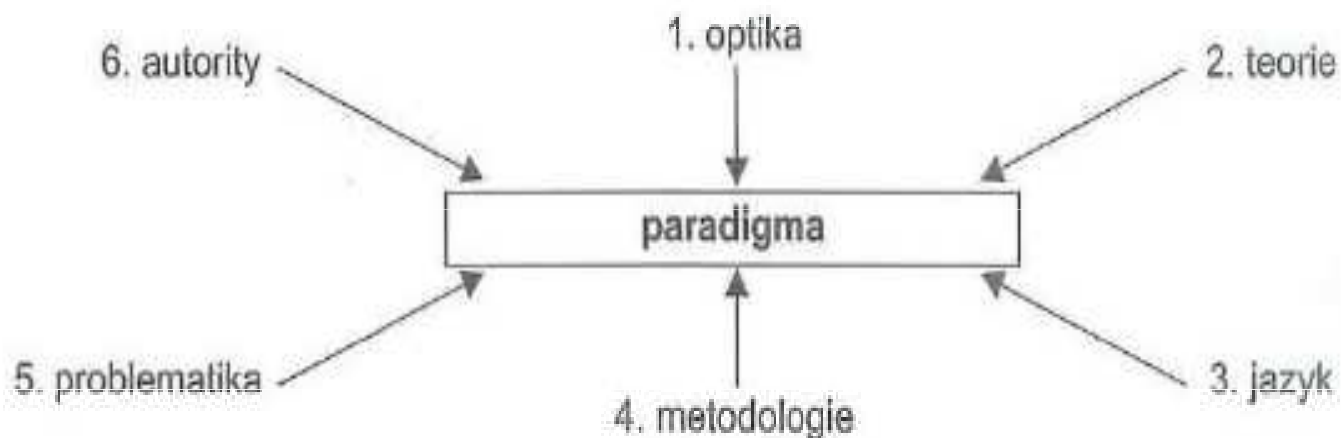
Sociálního systému orientovaného na tvorbu vědění

Nedílná součást socio-kulturní skutečnosti

- Podrobněji viz. Průcha (1995), Janoušek a kol (1986), Petrušek (1993), Pelikán (1998), Giddens (1999), Ferjenčík (2000), Hendl (2005), Miovský (2006).

Co je to paradigma?

- označení toho, jak vědci pracují v rámci přijatých a málo zpochybňovaných způsobů definic, teoretizování a metod v daném oboru a v dané době

Zdroj: Petrusek (1993, s. 22)

Co je to teorie?

– „základní cíle vědy“

„Teorie je soubor vzájemně souvisejících konstruktů (pojmů), definicí a výroků, který představuje systematický pohled na jevy tím, že specifikuje vztahy mezi proměnnými, s cílem vysvětlit a předpovědět tyto jevy.“ (Kerlinger, 1972, s. 25)

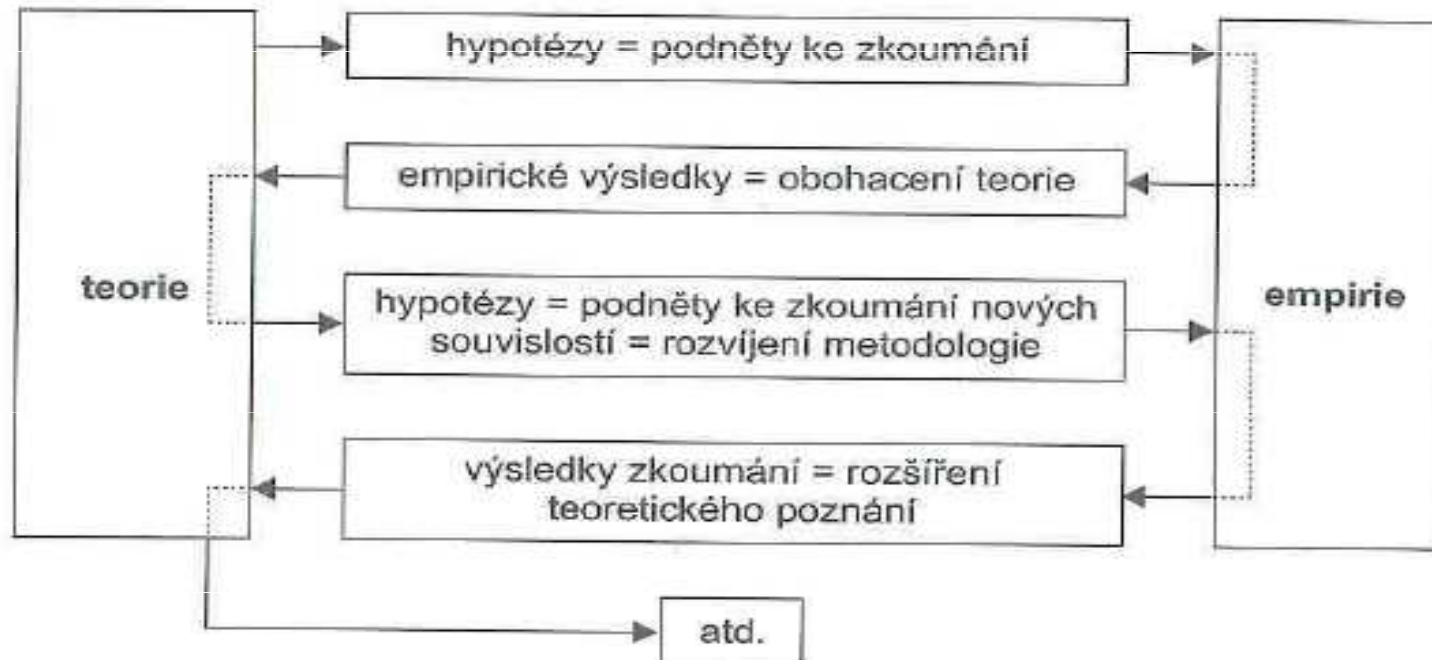
Kritéria kvality teorie ve společenskovědním výzkumu

- Je logicky sestavena?
- Je jasně a úsporně popsána?
- Odpovídá dostupným datům?
- Obsahuje tvrzení, která lze testovat pomocí dat?
- Byly predikce teorie testovány?
- Vyjadřuje uvažované vztahy lépe než jiné konkurující teorie?
- Je obecná natolik, že ji lze použít na více místech, pro různé skupiny jedinců nebo v různých časových okamžicích?

Co je to výzkum?

- *„Vědecký výzkum je systematické, kontrolované, empirické a kritické zkoumání hypotetických výroků o předpokládaných vztazích mezi přirozenými jevy.“ (Kerlinger, 1972, s. 27)*
- proces vytváření nových poznatků
- systematická a pečlivě naplánovaná činnost, která je vedena snahou zodpovědět kladené výzkumné otázky a přispět k rozvoji daného oboru

Vztah mezi teorií a empirií ve výzkumu

Zdroj: Reichel (2009, s. 18)

Typy výzkumů (teoretický, empirický)

Teoretický výzkum

- Založen převážně na dedukci
- Používá metody analýzy a komparace pojmů, výroků, atd.
- S empirickými údaji většinou nepracuje

Empirický výzkum

- Operuje s konkrétními údaji o jevech a procesech sociální skutečnosti
- Součástí induktivní cesty poznání
- Založený na zkušenosti a je neopakovatelný

Typy výzkumů (základní, aplikovaný)

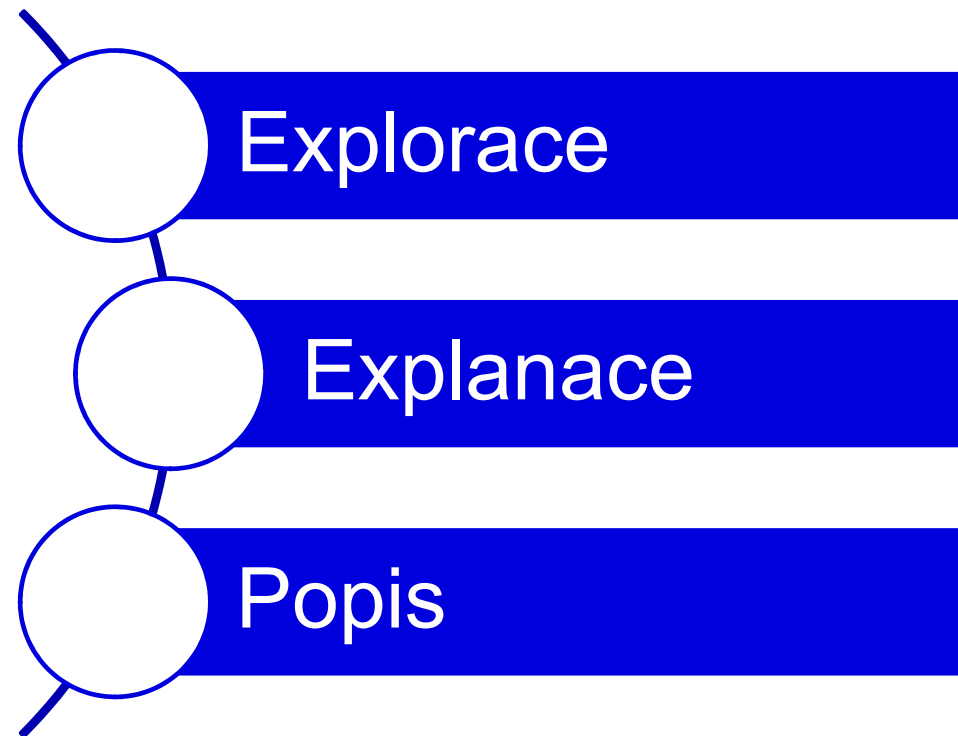
Základní výzkum

- Výsledky přispívají k rozvoji samotné vědy)at už k rozšíření metodologie nebo stavu teoretického poznání
- Někdy označen za primární či akademický

Aplikovaný výzkum

- Zabývá se řešením otázek, které mají spíše praktický význam
- Zkoumá konkrétní problémy či získává informace o problémových jevech
- Často jej uskutečňují specializované instituce a agentury (často „na zakázku“)
- Někdy označen za komerční

Další typy výzkumů

Kvantitativní, kvalitativní a smíšený výzkum

- Petrušek (1993), ale také Břicháček (1981), Disman (1993), Ferjenčík (2000) nebo Miovský (2005) a mnoho zahraničních autorů (např. Bryman 1988).

Kvantitativní výzkum

- Využívá náhodné výběry, experimenty a silně strukturovaný sběr dat pomocí testů, dotazníků nebo pozorování.
- Konstruované koncepty zjišťujeme pomocí měření, v dalším kroku získaná data analyzujeme statistickými metodami s cílem je explorovat, popisovat, případně ověřovat pravdivost našich představ o vztahu sledovaných proměnných.
- Spojován s hypoteticko-deduktivním modelem vědy, který sestává z těchto základních komponent: teorie, hypotéza, operacionalizovaná definice, měření, testování hypotézy, verifikace

Kvantitativní výzkum

- Požadavek:
- **validita** - měří skutečně to, co se má měřit)
- **spolehlivost** - jestliže se bude měřit stejná věc, pak pokud se nezměnila, dostaneme stejný výsledek
- verifikace se považuje vždy za **provizorní** v tom smyslu, že v empirických vědách můžeme sice získat podpůrné argumenty pro platnost teorie pomocí shromážděných empirických dat, ale nikdy nelze její platnost dokázat
- Tradiční kvantitativně zaměřený výzkum může mít jednu ze dvou hlavních podob:
experimentální a neexperimentální

Kvantitativní výzkum: Experimentální výzkum

Typické vlastnosti:

- výběr jedinců ze známé populace
- přiřazení jedinců do jednotlivých skupin (např. kontrolní, s ošetřením)
- vyvolání plánované změny podmínek
- měření malého počtu definovaných proměnných
- kontrola ostatních proměnných
- popis chování proměnných, obvykle se testuje nějaká hypotéza

Kvantitativní výzkum: Neexperimentální výzkum

Typické vlastnosti:

- 1 výběr vzorků jedinců z několika známých populací
- 2 měření několika proměnných (můžeme rozlišit cílové, ovlivňující a kovarianční)
- 3 popis chování proměnných a testování hypotéz
- 4 hypotézy se týkají rozdílností statistických charakteristik rozdělení jednotlivých proměnných mezi skupinami nebo závislostí vybraných proměnných mezi sebou

Základní metody kvantitativního přístupu

Metoda	Vlastnosti	Výhody
Statistické šetření	Náhodný výběr Měření proměnných	Reprezentativa Testování hypotéz
Experiment	Určení hodnot nezávisle proměnné Kontrolní skupina bez expozice	Přesné měření Testování hypotéz
Oficiální statistiky	Analýza dat získaných v minulosti	Velké datové soubory
Strukturované pozorování	Pozorování prováděné podle přesně určeného protokolu	Spolehlivost pozorování
Obsahová analýza	Podle předem určeného kódovacího schématu se zjišťují instance kategorie a provádí se analýza četností	Spolehlivost měření

Kvantitativní výzkum: modelový příklad

VO: „Jaké faktory ovlivňují vzorce pohybových aktivit mladého člověka?“

Přednosti a nevýhody kvantitativního výzkumu

Přednosti kvantitativního výzkumu	Nevýhody kvantitativního výzkumu
<ul style="list-style-type: none">▪ Testování a validizace teorií.▪ Lze zobecnit na populaci.▪ Výzkumník může konstruovat situace tak, že eliminuje působení rušivých proměnných, a prokázat vztah příčina–účinek.▪ Relativně rychlý a přímočarý sběr dat.▪ Poskytuje přesná, numerická data.▪ Relativně rychlá analýza dat (využití počítačů).▪ Výsledky jsou relativně nezávislé na výzkumníkovi.▪ Je užitečný při zkoumání velkých skupin.	<ul style="list-style-type: none">▪ Kategorie a teorie použité výzkumníkem nemusejí odpovídat lokálním zvláštnostem.▪ Výzkumník může opominout fenomény, protože se soustřeďuje pouze na určitou teorii a její testování a ne na rozvoj teorie.▪ Získaná znalost může být příliš abstraktní a obecná pro přímou aplikaci v místních podmínkách.▪ Výzkumník je omezen reduktivním způsobem získávání dat.

Zdroj: Hendl (2005, s. 45)

Kvalitativní výzkum

„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“ (Creswell, 1998)

- Doplněk ke kvantitativním strategiím? Protipól? Vyhraněná výzkumná pozice? Rovnocenné postavení?

Kvalitativní výzkum

- Otázky může modifikovat nebo doplňovat v průběhu výzkumu, během sběru i analýzy dat.
- Emergentní nebo pružný typ výzkumu.
- V průběhu nevznikají pouze výzkumné otázky, ale také hypotézy i nová rozhodnutí, jak modifikovat zvolený výzkumný plán a pokračovat při sběru dat i jejich analýze.
- Výzkumník vyhledává a analyzuje jakékoliv informace, které přispívají k osvětlení výzkumných otázek, provádí deduktivní a induktivní závěry.
- Sběr dat a jejich analýza probíhají v delším časovém intervalu a současně.
- Výzkumník vybírá na základě svých úvah místa pozorování nebo jedince, které dále sleduje v různých časových okamžicích.
- Ověřuje popisnou, interpretační nebo teoretickou validitu výsledků.
- Výzkumník může navrhnout teorii o fenoménu, který pozoroval.

Základní metody kvalitativního přístupu

Metoda	Vlastnost	Výhoda
Pozorování	Delší období kontaktu	Pochopení subkultury
Texty a dokumenty	Rozvor významu, organizace a použití	Teoretické porozumění
Interview	Relativně nestrukturované	Porozumění zkušeností
Audio a videozáznamy	Přesná transkripce přirozených interakcí	Porozumění průběhu interakcí

Kvalitativní výzkum: modelový příklad

Přednosti a nevýhody kvantitativního výzkumu

Přednosti kvalitativního výzkumu	Nevýhody kvalitativního výzkumu
<ul style="list-style-type: none">▪ Získává podrobný popis a vhled při zkoumání jedince, skupiny, události, fenoménu.▪ Zkoumá fenomén v přirozeném prostředí.▪ Umožňuje studovat procesy.▪ Umožňuje navrhnout teorie.▪ Dobře reaguje na místní situace a podmínky.▪ Hledá lokální (idiografické) příčinné souvislosti.▪ Pomáhá při počáteční exploraci fenoménů.	<ul style="list-style-type: none">▪ Získaná znalost nemusí být zobecnitelná na populaci a do jiného prostředí.▪ Je těžké provádět kvantitativní predikce.▪ Je obtížnější testovat hypotézy a teorie.▪ Analýza dat i jejich sběr jsou často časově náročné etapy.▪ Výsledky jsou snadněji ovlivněny výzkumníkem a jeho osobními preferencemi.

Zdroj: Hendl (2005, s. 48)

Vztah mezi kvantitativním a kvalitativním výzkumem

- Case study:
Etnografie v
ústavu pro
duševně
nemocné

NO MOJÍ SCHIZOFRENIÍ V POHODĚ ŘEŠÍ PRÁČKY.
S FRANTOU LENOŠTÍ JE TO HORSÍ - LA TU NEFABÍRA!
FAKT NIC!

Rozdíly mezi kvantitativním a kvalitativním výzkumem

	Kvantitativní výzkum	Kvalitativní výzkum
Úloha	přípravná	prostředek ke zkoumání interpretací aktérů
Vztah výzkumníka k subjektu	odstup	těsný
Postoj výzkumníka k jednání	vně situace	uvnitř situace
Vztah teorie a výzkumu	potvrzení, falzifikace	teorie často vzniká
Výzkumná strategie	silně strukturovaná	slabě strukturovaná
Platnost výsledků	zobecnění	kontextuální porozumění
Data	tvrdá, spolehlivá	bohatá, hloubková
Zaměření	makro	mikro
Teoretické schéma	teorie variability	teorie procesu

Zdroj: *Bryman (1988), Mohr (1982), Hendl (2005)*

Smíšený výzkum

- definován jako obecný přístup, v němž se míchají kvantitativní a kvalitativní metody, techniky nebo paradigmatata v rámci jedné studie
- Dva typy:
 - **výzkum pomocí míchání metod**
 - **výzkum na základě smíšeného modelu**
- *Více viz Newman, Benz (1998) či Tashakkori, Teddlie (1998)*

Přednosti smíšeného výzkumu

- Slova, obrazy a vyprávění se využívají pro zesílení významu čísel.
- Čísla slouží ke zvýšení přesnosti slov, obrazů a vyprávění.
- Uplatňujeme výhody kvalitativního i kvantitativního přístupu.
- Výzkumník může generovat a testovat zakotvenou teorii.
- Může odpovídat na širší a komplexnější výzkumné otázky.
- Specifické smíšení výzkumné metody mohou zodpovědět specifické otázky.
- Může poskytnout silnější evidenci pro závěry konvergenčí výsledků.
- Může vnést pohledy opomíjené při použití jedné metody.
- Vede ke zvýšení obecnosti výsledků.
- Kvalitativní a kvantitativní výzkum přináší úplnější znalosti potřebné pro podporu teorie a praxe.

Nevýhody smíšeného výzkumu

- Jsou těžko proveditelné jedním výzkumníkem vzhledem k větším nákladům (čas, peníze)
- Výzkumník musí zvládnout více metod.
- Metodologičtí puristé odmítají míšení metod a postupů.
- Některé metodologické stránky vyžadují důkladnější zpracování.

Charakteristiky kvantitativního, kvalitativního a smíšeného výzkumu

	Kvantitativní výzkum	Smíšený výzkum	Kvalitativní výzkum
vědecká metoda	deduktivní, testování hypotéz a teorie	deduktivní a induktivní	induktivní, abduktivní, generování teorie zakotvené v datech
pohled na chování člověka	určené faktory a má predikovatelný charakter	někdy predikovatelné	dynamické, situační, sociální, kontextuální
cíle výzkumu	popis, explanace a predikce	mnoho cílů	popis, explorace, objevování
zaměření	úzká perspektiva, testování hypotéz	více perspektiv	široká a hloubková perspektiva zacílená na hloubku a šířku případu
povaha pozorování	pokus zkoumat chování za kontrolovaných podmínek	zkoumání chování ve více kontextech	zkoumání chování v přirozených každodenních podmínkách
povaha reality	objektivní, různí pozorovatelé se shodnou na tom, co pozorují; pozitivistický přístup	realismus a pragmatismus	subjektivní, osobní a sociálně konstruovaná (také realismus)
forma dat	strukturovaná, validizovaná data, objektivní instrumenty měření	mnoho forem	sběr kvalitativních dat výzkumníkem (kvalitativní rozhovor, pozorování, dokumenty)
povaha dat	proměnné	směs proměnných, slov a obrazů	slova, obrazy, kategorie
analýza dat	identifikace statistických vztahů	kvantitativní nebo kvalitativní	hledání vzorců, témat a holistických vlastností
výsledky	zobecněné výsledky	směs různých výsledků	pohledy účastníků, návrh teorie, zdůrazněná mnohost perspektiv
výzkumná zpráva	statistické zpráva, korelace, predikční rovnice	eklektická, pragmatická	narativní zpráva s kontextuálními popisy a přímými citacemi výpovědí

Zdroj: Hendl (2005, s. 272)

Rozdíly mezi kvantitativním a kvalitativním přístupem

kvantitativní přístup	kvalitativní přístup
extenzivní šetření zkoumané skutečnosti	intenzivní šetření zkoumané skutečnosti
dedukce: nejprve formulace vztahů, pak sběr dat	indukce: nejprve sběr dat, pak formulace vztahů
zkoumání předpokládaných vztahů, ověřování <i>hypotéz</i>	identifikace vztahů, vytváření nových <i>hypotéz</i>
zkoumání několika aspektů u mnoha objektů	zkoumání mnoha aspektů u mála objektů
postup předem naplánován <i>projektem zkoumání</i>	postup flexibilně reaguje na zjištěné informace
získávání údajů <i>vysoce standardizované</i>	získávání údajů <i>značně nestandardizované</i>
sběr a analýza dat lze provést poměrně rychle	sběr a analýza údajů jsou většinou časově náročné
po výzkumu <i>výběrového souboru</i> sběr dat končí	sběr dat končí po <i>teoretickém nasycení</i>
vyhodnocování dat po ukončení jejich sběru	vyhodnocování dat v průběhu jejich sběru
statistické zpracování dat nezbytné	využití statistiky minimální až nulové
kvantifikace dat, unifikace výpovědi vysoká	výpověď nekvantifikovaná, jedinečná, obrazná
zobecnění výsledků možné a očekávané	zobecnění výsledků problematické, spíše nemožné
výsledky relativně nezávislé na výzkumníkovi	výsledky mohou být ovlivněny výzkumníkem
testuje <i>validitu</i> porozumění zkoumanému problému	pomáhá porozumět zkoumanému problému
závěry někdy příliš abstraktní pro konkrétní podmínky	dobré poznání konkrétních podmínek a situací

Zdroj: Reichel (2009 s. 24)

Základní přístupy kvalitativního výzkumu

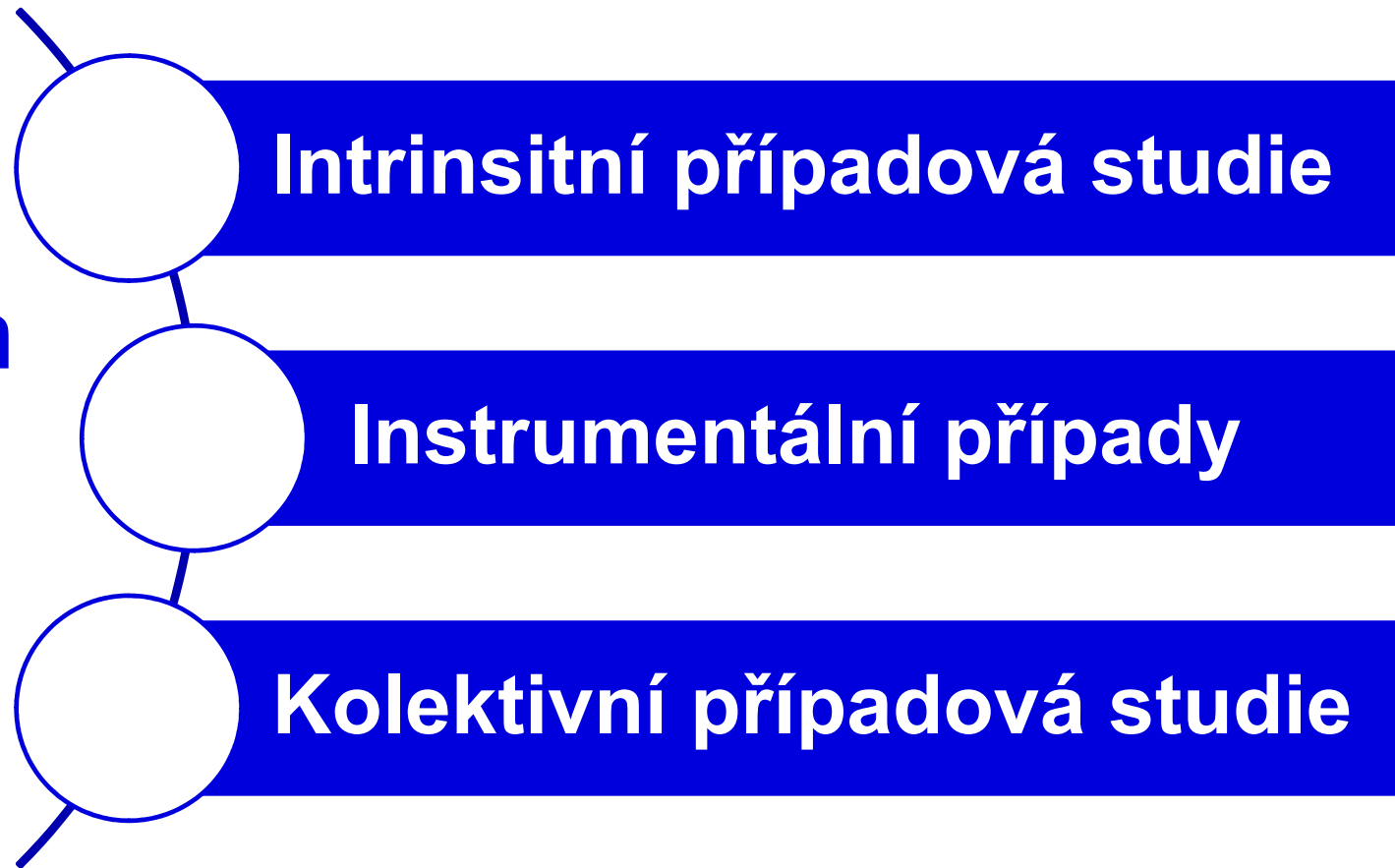
Případová studie

- Detailní studium jednoho případu nebo několika málo případů
- Sbíráme velké množství dat od jednoho nebo několika málo jedinců
- Zachycení složitosti případu a popis vztahů v jejich celistvosti
- Předpokládá se, že důkladným prozkoumáním jednoho případu lépe porozumíme jiným podobným případům
- Na konci studie se zkoumaný případ vřazuje do širších souvislostí
- Může následovat srovnání s jinými příklady

Typy případových studií podle sledovaného případu

- Osobní případová studie
- Studie komunity
- Studium sociálních skupin
- Studium organizací a institucí
- Zkoumání událostí, rolí a vztahů

Typy případových studií dle Stake (1995)

Typy případových studií dle Yina (1994)

Přehled rozdílů v pojetí případové studie dle Yina (1994) a Stake (1995)

	Yin (1994)	Stake (1995)
Definice případu	přítomný objekt nebo fenomén bez určení jasných hranic, s kontextem	objekt studie, „komplexní fungující věc“, „integrováný systém“
Typ plánu studie	jeden nebo několik případů, holistický plán nebo plán s vloženými podpřípady, popisný, exploratorní, explanační	plán studie: intrinsitní, instrumentální, kolektivní
Zdůvodnění metody – pro co je vhodná	otázky typu „jak“ a „proč“, současný fenomén nebo objekt, bez ovlivňování jednotky výzkumníkem, více zdrojů dat, kvalitativní a kvantitativní přístupy	objekt v přítomnosti, bez vlivu výzkumníka, bez ovlivňování jednotky výzkumníkem, více zdrojů dat, pouze kvalitativní metody, návrh hloubkového porozumění
Orientace	realismus, postpositivismus	interpretativní paradigma, konstruktivismus
Využití teorie	studie řízená pomocí teorie; usiluje také o tvorbu teorie	teorie se někdy navrhuje během studie, ale není to nutné
Kritéria kvality	spíše kvantitativní kritéria	kvalitativní kritéria

Postup případové studie

1. Určení výzkumné otázky.
2. Výběr případu, určení metod sběru a analýzy dat.
3. Příprava sběru dat.
4. Sběr dat.
5. Analýza a interpretace dat.
6. Příprava zprávy.

Charakteristiky výborné případové studie

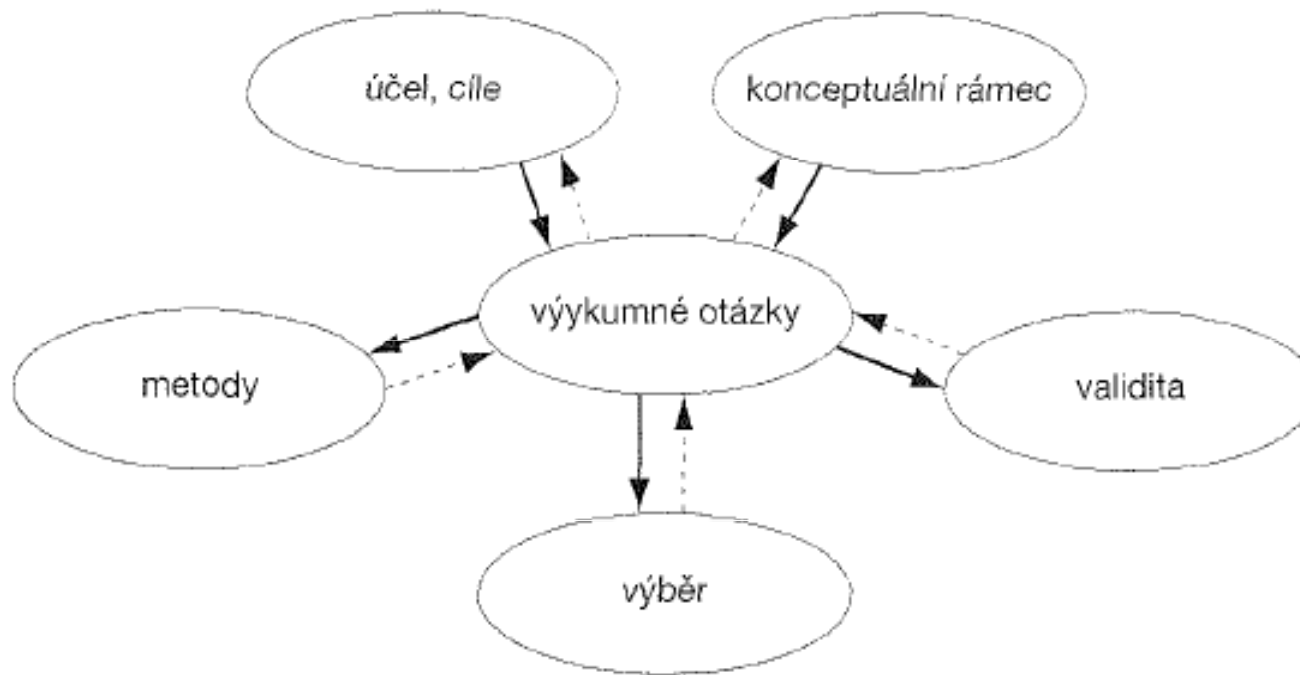
Název	Projevy
významnost	významnost objevnost nebo neobvyklost pro běžného čtenáře; význam pro teorii (falzifikace nebo dokumentace teorie)
úplnost	explicitní vyznačení hranic případu a jejich empirické potvrzení, získání dostatečně bohatých dat, dovedení výzkumu do jeho přirozeného závěru, vyčerpání problematiky
alternativní pohledy	poukázání na různá řešení, perspektivy, diskuse jejich oprávněnosti, poukázání na omezení studie; anticipace různých pohledů čtenáře na problém
dostatek dat	dostatečné přiblížení případu čtenáři, dostatek relevantních a kritických dat, prokázání validity dat a hodnověrnosti zdroje, vynechání nedůležitých údajů
čtivost zprávy	přitažlivost, nápadité a přiléhavé vyjadřování, zajímavá struktura

Námitky proti případové studii a její obrana

Příklad kritiky	Obrana případové studie
Teoretická znalost je důležitější než situovaná, praktická, konkrétní znalost.	Při zkoumání společenských a behaviorálních jevů nelze nalézt fungující teorie. Hledat prediktivní teorie je marné, užitečnější je konkrétní kontextově závislá znalost.
Nelze zobecnit na základě znalosti případu.	Lze zobecnit i pomocí jednoho případu, případ je často výchozím bodem teorie. Je přeceňováno užití velkých výběrů a podceňován význam případů.
Případová studie je významná v první kroku generování hypotéz, ostatní metody jsou užitečné při testování a vyvíjení teorie.	Případové studie jsou užitečné v obou případech, ale nejsou jedinou metodou.
Případová studie se vyznačuje tendencí potvrdit předem danou představu výzkumníka.	Případová studie neobsahuje více systematického zkresení než ostatní metody. Naopak, právě podrobné zkoumání jednotlivých případů vede k narušení teoretické představy.
Často je těžké shrnout výsledky případové studie a navrhnout teorii.	Potíže leží spíše v komplexitě reality než metody. Někdy ani není vhodné přecházet k teoretickému zobecnění.

Návrh plánu výzkumu

Obr: Model vztahu prvků výzkumného projektu

Metody sběru dat: pravidla pro výběr metody

- Při zkoumání toho, co lidé dělají na veřejných místech, použijeme pozorování.
- Když zjišťujeme, co lidé dělají v soukromí, použijeme interview, dotazník nebo techniku deníku.
- Pokud nás zajímá, co si lidé myslí, jak cítí, čemu věří atd., použijeme interview, dotazník nebo postojové škály.
- Abychom určili schopnosti lidí (např. změřili jejich inteligenci) nebo zjistili osobnostní rysy, použijeme standardizované testy.

Pozorování

„Vědecké pozorování je definováno jako technika sběru informací založená na zaměřeném, systematickém a organizovaném sledování smyslově vnímatelných projevů aktuálního stavu prvků, aspektů, fenoménů atd., které jsou objektem zkoumání.“

Typy pozorování:

- Skryté – otevřené pozorování
- Zúčastněné (participantní) - nezúčastněné (nparticipantní) pozorování
- Strukturované - nestrukturované pozorování
- Pozorování v umělé situaci - v přirozené situaci
- Pozorování sebe samého - někoho jiného

Role pozorovatele

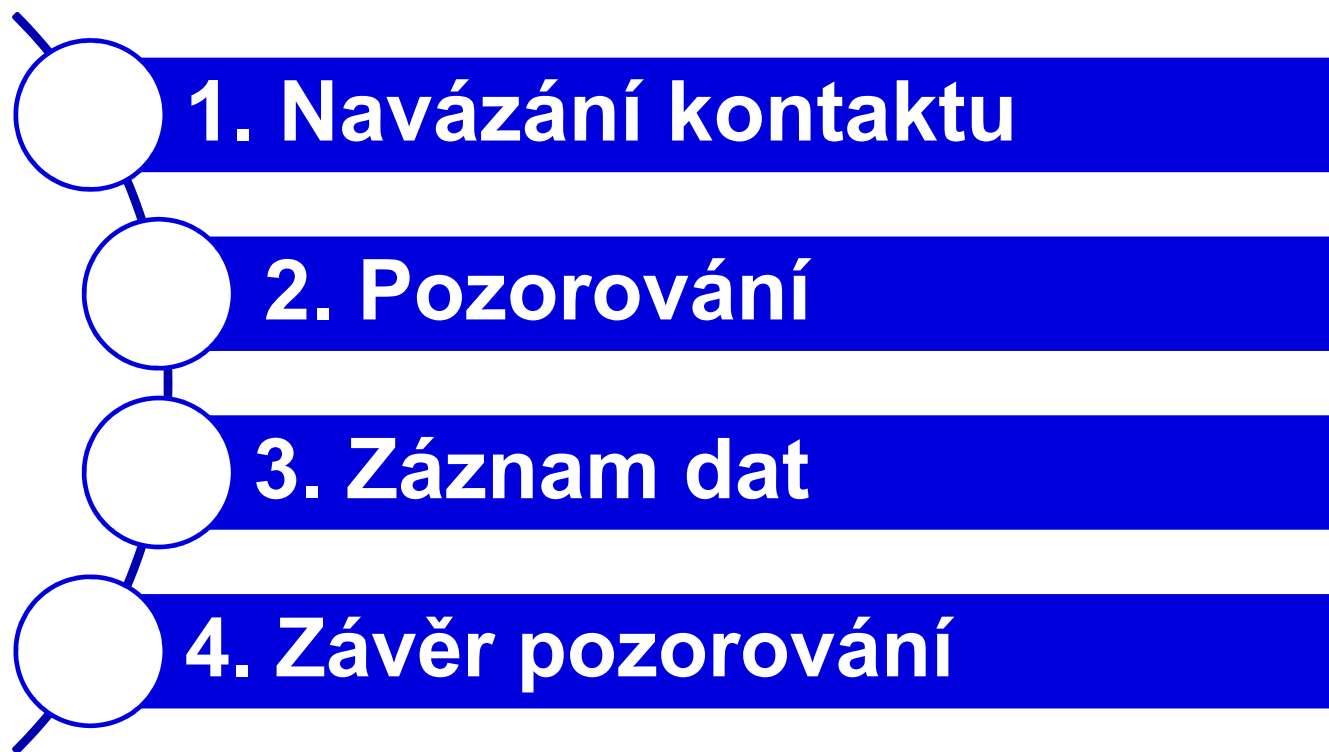
- Obvykle se forma interakce nebo role pozorovatele v kvalitativním pozorování situuje na kontinuu:

Zúčastněné pozorování

- možné popsat, co se děje, kdo nebo co se účastní dění, kdy a kde se věci dějí, jak se objevují a proč
- používá v etnografickém výzkumu nebo v případových studiích, které se soustřeďují na hloubkový popis a analýzu nějakého jevu.
- vhodné, jestliže:
 - jev, který se bude zkoumat, je málo prozkoumaný;
 - existují velké rozdíly mezi pohledy členů a nečlenů sledované skupiny;
 - jev není přístupný pohledu osob mimo skupinu.

Postup pro zúčastněné pozorování

Nezúčastněné a strukturované pozorování

- **Charakteristiky kvalitativního nezúčastněného pozorování:**
- Postupuje se tak, aby pozorovatel byl v minimální interakci. Usiluje se o odstup a neutrální přístup.
- Umístění a chování pozorovatele by mělo být tak málo rušivé, jak jen to terén dovoluje.
- Tento přístup následuje často po zúčastněném pozorování, kdy se zjistilo, co se má přesně pozorovat.
- Tato metoda je obvykle cíleněji zaměřená na určité způsoby chování než ostatní metody kvalitativního výzkumu.

Etické otázky výzkumu

- **Potřeba získat poučený (informovaný) souhlas.**
- **Přístup k nezletilým.**
- **Pasivní nebo aktivní souhlas.**
- **Zatajení informací účastníkům.**
- **Svoboda odmítnutí.**
- **Anonymita.**

Dotazování

- **Zásady tvorby otázek:**
- srozumitelnost otázky
- jednoznačnost otázky
- psychologická přijatelnost otázky.
- formulace dotazu také nesmí působit jakkoli sugestivně
- prohřeškem je dovolávání se autorit
- pozor na doprovodné neverbální projevy
- použití dotazu typu "proč"

Typy a druhy otázek

 volné (též otevřené, nestandardizované)

 otázky uzavřené (standardizované)

 otázky polouzavřené (někdy též polootevřené, polostandardizované)

Typy a druhy otázek

- Dělení dle rozsahu, resp. počtu variant, a způsobu práce s nimi:
- **Dichotomické**
- **Polytomické (dále: výběrové a výčtové)**
- Dělení podle druhů, tj. podle funkcí, které v dotazování mají:
- **Otázky výzkumné, meritorní**
- **Otázky filtrační**
- Grafické otázky
- Kontrolní otázky

Řazení otázek

- ve standardizovaném dotazování se otázky pokládají i v předem pevně stanoveném pořadí
- řazení otázek označované jako dramaturgie dotazování
- Na začátku: otázky úvodní
- První čtvrtina: otázky snadné a pro respondenta současně zajímavé, neproblémové a nekonfliktní
- Druhá čtvrtina: otázky náročné a nejtěžší, pro výzkum klíčové
- Třetí čtvrtina: otázky o něco lehčí, nicméně z hlediska zkoumání stále významné
- Do poslední čtvrtiny je vhodné zařadit otázky relativně lehčí a méně důležité + socio-demografickými znaky

Rozhovor

- Hojně využívaná na výzkumné půdě řady oborů
- Aplikace jak v kvantitativních tak kvalitativních přístupech. To pochopitelně určuje konkrétní podoby rozhovorů, které se pak liší především mírou své standardizace (tj. formalizace)
- V kvalitativní zkoumání provádí většinou jedna jediná osoba
- V kvantitativních šetřeních skupina tazatelů
- Dotazovaným osobám se říká respondenti, informátoři či informanti
- Typy rozhovorů:
 - Volný (též neformální, nestrukturovaný)
 - Specifickou podobou volného interview je tzv. narativní rozhovor
 - Polostrukturovaný (též rozhovor pomocí návodu, částečně řízený)
 - Strukturovaný (též řízený, strukturovaný s otevřenými otázkami)
- V kvantitativních přístupech se nejčastěji užívá rozhovor standardizovaný.
- Specifickou variantou rozhovoru je skupinová diskuse.
- Technickou modifikaci standardizovaného rozhovoru (či dotazníku)
- Nemusí být realizován tváří v tvář ale též po telefonu nebo přes počítač.

Typy rozhovorů

Typ rozhovoru	Charakteristika	Přednosti	Slabá místa
Neformální rozhovor	Otázky vznikají podle kontextu a rozhovor bez předchozího určení.	Vysoká relevance odpovědí, které se vážou na zkoumaného jedince a okolnosti.	Různé informace od různých jedinců. Analýza je složitější.
Rozhovor s návodem	Jsou předem stanovená témata. Tazatel určuje jejich pořadí.	Určení témat zvyšuje získanou jednotu informací. Logické nesrovnalosti lze během rozhovoru napravit.	Možnost vynechání důležitých témat. Různé perspektivy respondentů zhoršují srovnatelnost.
Standardizovaný otevřený rozhovor	Otázky jsou předem dány. Otázky mají otevřený charakter.	Respondenti odpovídají na stejné otázky. Redukuje se vliv tazatele. Zlepšuje se možnost analýzy.	Menší pružnost rozhovoru u určitých jedinců. Standardizace formulací otázek snižuje přirozenost a relevanci.
Kvantitativní strukturovaný rozhovor	Pevně určené otázky i odpovědi. Respondenti si volí z předem daných kategorií u každé otázky.	Jednoduchá analýza dat. Odpovědi je možné hned porovnat.	Respondenti se musí přizpůsobit otázkám. Dotazování se jeví jako neosobní a mechanické. Může se zkrslit skutečný názor respondenta.

Dotazník

- Tento způsob sběru dat je technikou velice rozšířenou.
- Písemný způsob dotazování, což přináší určitá aplikační omezení.
- Používá jak v kvantitativních, tak kvalitativních akcích.
- Různé aplikační varianty jsou analogické jako u rozhovoru.
- Strukturovaný dotazník
- Polostrukturovaný dotazník
- Vyplňování přímo na papíře, elektronicky na počítači nebo pomocí mobilu
- Vyplňování se může rovněž odehrát v různém prostředí.
- Způsoby realizace obsahově stejného dotazování mohou u různých skupin respondentů lišit

Poštovní dotazování dotazníkem na papíře

- Běžná metoda, jejíž pomocí oslovíme ekonomicky a relativně rychle členy velké a demograficky rozsáhlé populace
- Dotazník se doručuje se běžnou poštou, vyplňuje se doma a odesílá se zpět v předplacené poštovní obálce
- Omezuje zkreslení tazatelem a míru vyplňování na základě sociální vhodnosti.
- Dobře použitelný při zkoumání citlivých témat, protože se vyznačuje větší anonymitou.
- Méně vhodné, jestliže téma a otázky nejsou jednoduché a přímočaré či pokud je populace méně gramotná, a pro komplexní témata a dlouhé dotazníky.
- Nemůžeme ovlivnit úplnost vyplnění a vliv jiných lidí.
- Respondenti mohou vyplnit odpovědi v jakémkoli pořadí.

Poštovní dotazování dotazníkem na papíře: osvědčené opatření pro zvýšení návratnosti

- Dopis předem upozorňuje, že respondent má očekávat doručení dotazníku.
- Neodpovídajícím respondentům je doručen nový dotazník s předplacenou obálkou.
- Použijeme odměny (dárkové poukazy, peníze). Nabídneme konečnou zprávu s výsledky šetření.
- Zajistíme, aby bylo možné dotazník zaspat zpět s minimem obtíží a nákladů.
- Dotazník má být krátký a jednoduchý.
- Dotazník posíláme lidem, kteří jsou pro šetření relevantní.
- Dotazník je vhodně upraven a je k němu přiložený dopis s prosbou od uznávané osobnosti.

Poštovní dotazování dotazníkem na papíře: osvědčené opatření pro zvýšení návratnosti

Výhody	Nevýhody
Šetření je levné k administraci. Náklady jsou spojené s návrhem, tiskem a poštovním doručením.	Dotazníky mají být kratší a jednodušší, protože není možnost doptávání.
Umožňují větší geografický rozsah bez dalších nákladů. Vhodné pro populaci řídké osídleného území.	Není kontrola, kdo vyplňuje dotazník.
Snižuje se zkreslení tazatele v důsledku jeho různých schopností.	Vyžaduje gramotnost.
Výhoda větší anonymity. Větší návratnost u citlivějších a více soukromých otázek.	Spíše nižší návratnost, neznáme charakteristiky těch, kteří nevyplnili, a tedy jak by jejich odpovědi ovlivnily výsledky šetření.

Osobní dotazování

- Dotazování a vyplňování probíhá za přítomnosti tazatele
- Může se týkat strukturovaného dotazování s předem danými možnostmi odpovědí nebo polostrukturovaného dotazování (s otevřenými otázkami, neznáme předem kategorie k zařazení odpovědí)
- Lze realizovat jako kombinaci obou způsobů
- Výhody: tazatel může objasňovat otázku a vyžadovat relevantní odpověď, může klást komplexnější otázky, může získat hlubší informace, zkontrolovat nekonzistence a nepochopení, není po respondentovi vyžadována gramotnost, zkreslení se minimalizuje řazením otázek, může klást otevřené otázky, návratnost obecně větší
- Nevýhody: finančně a časově náročnější, odpovědi mohou být zkreslené tazatel choval přirozeně a nezúčastněně

Souhrn výhod a nevýhod dotazování vedeného tazatelem

Výhody	Nevýhody
Přítomnost tazatele umožňuje klást složitější otázky a vysvětlit je.	Náklady jsou vyšší.
Interview může být delší, protože tazatel ho předčasně neukončí. Je větší prostor pro kladení otevřených otázek, neboť je respondenti nemusí psát, a tazatel může zohlednit neverbální informace.	Tazatel může způsobit, že odpovědi jsou zkreslené způsobem kladení otázek nebo osobními charakteristikami tazatele.
Mohou být využity vizuální prostředky. Tazatel může kontrolovat kontext a prostředí pro interview. Například jde o pořadí otázek a skutečné odpovídání na určité otázky.	Respondent také dává sociálně požadované odpovědi. Například je zvýšena četnost dobrovolných aktivit.

Zdroj: Hendl, Remr (2017, s. 149)

Dotazování po telefonu

- ekonomičnost v čase a ostatních zdrojích provedení
- obvykle je nutné více zavolání kvůli minimalizaci výběrového vychýlení
- relativně jednoduché docílit požadovaného rozsahu výběru
- vyžaduje delší seznam potenciálních respondentů
- mluvit zřetelně a jasně, dobře naslouchat a dokázat odpovědi vpravit do počítače během rozhovoru
- vhodné ve zvláštním rozhovoru nebo emailu respondenta upozornit na to, že bude dotazován telefonem

Souhrn výhod a nevýhod dotazování po telefonu

Výhody	Nevýhody
Protože tazatel nemusí cestovat, může šetření pokrýt rozsáhlejší geografickou oblast.	Otázky i rozhovor mají být kratší. Rozhovor je jinak častěji přerušen.
Projevuje se méně efekt tazatele – jeho charakteristiky nehrají takovou roli jako u rozhovoru F2F.	Je obtížnější klást po telefonu citlivé otázky.
Není problém bezpečnostní aspekt tazatele.	Je obtížnější používat vizuální pomůcky a reagovat na neverbální reakce.
Telefonní hovory mohou být lépe kontrolovány, Dohled nad tazatelem má zajistit, že rozhovor proběhne korektně.	V telefonním dotazování nejsou dobře respektovány některé skupiny (starší lidé, nemocní a chudí).

Zdroj: Hendl, Remr (2017, s. 150)

Dotazování online dotazníkem

- V poslední době se stává převažujícím způsobem získávání dat
- Dvě možnosti:
 - zaslat dokument k vyplnění elektronickou poštou
 - dotazník přístupný na www stránce
- Výběr založený na dobrovolnosti spíše než na náhodném výběru
- Výběrová chyba je určitým úskalím validity některých online šetření
- Některé skupiny nejsou dobře reprezentovány
- Online šetření se dává přednost, jestliže chceme zmenšit finanční náklady a nezáleží nám tolik na zkreslení výběrovou chybou.

Výhody a nevýhody šetření pomocí webových stránek

Výhody	Nevýhody
Webová rozhraní jsou velmi rychlá.	Dosažení po internetu nemusí být k dispozici.
Jestliže stránka je navržena, nezvyšují se dále náklady.	Nemáme kontrolu, kdo odpověděl a kolikrát, pokud není dotazník chráněn určitým heslem.
Můžeme zařadit obrázky, video a audio.	Lidé mohou přestat v polovině vyplňovat dotazník.
Webové stránky mohou obsahovat podmíněné odskoky.	Výběr je založen na dobrovolnosti než na náhodném výběru.
Webové dotazníky mohou používat různé barvy, fonty a další formátovací volby, které není možné využít u šetření pomocí emailů.	Nezamezíme tomu, aby některé otázky nebyly vynechány.
Větší část odpovědí bude nezkreslená.	Vyžaduje počítačovou gramotnost, čímž můžeme nechtěně vyloučit některé skupiny respondentů.
Odpovědi na webové šetření mohou být někdy kombinovány s existujícími informacemi o respondentovi.	Nezamezíme problémům s připojením k internetu a možným „neuloženým“ dotazníkům.

Výhody a nevýhody emailového šetření

Výhody	Nevýhody
Rychlost: emailové šetření lze realizovat pro tisíce respondentů během několika dnů.	Musíme mít k dispozici seznam poštovních adres.
Po navržení dotazníku nejsou další náklady v souvislosti s kontaktováním respondenta.	Můžeme dostat odpovědi od jednoho respondenta vícekrát, návod může být ignorován.
Můžeme připojit obrázky a různé přílohy.	Někteří lidé nemají rádi nevyžádané emaily. Možná je i obava respondentů o anonymitu.
Respondent na nás získá kontakt, může nás kontaktovat pro doplňující informace o výzkumu.	Musíme počítat s přístupem k emailu a internetu.

Zdroj: Hendl, Remr (2017, s. 152)

Závěrečné poznámky k tvorbě dotazníku

- Tvorba dotazníku je dlouhý proces, který vyžaduje značnou pozornost.
- Dotazník je silný nástroj sběru dat.
- Na začátku jeho tvorby stojí snaha o porozumění jeho možnostem a tomu, jak může pomoci s výzkumem.
- Největší péče věnována vymezení výzkumných cílů.
- Třeba navrhnout hypotézu a experiment, který ji pomůže potvrdit, nebo vyvrátit.
- Dotazníky jsou tvárné a umožňují sběr subjektivních i objektivních údajů prostřednictvím otevřených a uzavřených otázek.
- Dotazník je ale jen tak dobrý, jako jsou dobré jeho otázky

Shrnutí požadavků při tvorbě dotazníku

- 1) Dotazník nemá klást na respondenta přehnané nároky.
- 2) Dotazník má požadovat údaje, které respondent pravděpodobně zná.
- 3) Dotazník má být zajímavý svou úpravou a účelem.
- 4) Dotazník se má používat, když nemůžeme získat data jiným způsobem nebo jako doplněk.
- 5) Otázky mají požadovat informaci, která se týká výzkumu.
- 6) Otázky mají být jednoduše formulované.

Shrnutí úpravy dotazníku

- 1) Jednotliví položky a celý dotazník se mají prezentovat atraktivní, profesionální a srozumitelnou formou.
- 2) Všechny otázky i stránky mají být očíslované.
- 3) Je nutné dodat návod, jak se dotazník vyplňuje, případně komu se odevzdá (kam se pošle).
- 4) Je dobré ukázat, že dotazník je formálně kryt autoritou nebo nějakou důvěryhodnou institucí.
- 5) Vybrané otázky mají obsahovat vzory odpovědí.
- 6) Dotazník by měl být upraven tak, aby šel snadno kódovat a hodnotit.

Shrnující srovnání standardizované ho dotazníku a rozhovoru

Srovnávací kategorie	Standardizovaný rozhovor (F2F)	Standardizovaný dotazník poštou nebo emailem
Finanční náročnost	Zřetelně vyšší než u dotazníku	Zřetelně nižší než u rozhovoru
Návratnost	Obvykle plná	Relativně nízká
Reprezentativa	Většinou dosahuje požadované úrovně	Může být vážně ohrožena nízkou návratností
Délka dotazování	Může být o něco delší než u dotazníku	Měla by být o něco kratší než u rozhovoru
Náročnost pro tazatele	Je nezbytné jejich průběžné proškolení	Obvykle jich není třeba
Aplikace u osob čtoucích a píšících s obtížemi	Vhodná	Nevhodná
Náročnost pro respondenta	Obvykle nižší než u dotazníku	Obvykle vyšší než u rozhovoru
Zajímavost pro respondenta	Obvykle vyšší než u dotazníku	Obvykle nižší než u rozhovoru
Respondentův pocit anonymity	Zpravidla menší než u dotazníku	Zpravidla větší než u rozhovoru
Šetření citlivých témat	Méně vhodný způsob	Vcelku vhodný způsob
Možnost položení iritujícího dotazu	Existuje	Nedoporučuje se
Bezchybnost a úplnost odpovědí	Obvykle častější než u dotazníku	Obvykle méně častá než u rozhovoru
Záruka, že skutečně odpovídal původně vybraný respondent	Naprostá (nebo alespoň vysoká)	Nízká (u emailu drobně vyšší než u pošty)

Vyhodnocení a interpretace dat

- Cílem zachytit smysluplně komplexitu zkoumaných jevů a případů sociálního světa.
- Míra smysluplnosti je určena účelem studie a výzkumnou otázkou.
- Systematické nenumерické organizování dat s cílem odhalit témata, pravidelnosti, datové konfigurace, formy, kvality a vztahy.
- Všechny kroky tohoto procesu se mají dokumentovat, čímž se zajišťuje průhlednost a kontrola kvality celého procesu (role počítačových programů)
- Kvalitativní data nemají strukturovanou podobu dat v kvantitativním výzkumu, což komplikuje jejich vyhodnocení.
- S organizováním dat a jejich analýzou se začíná většinou již ve fázi sběru dat. V tom se liší kvalitativní postup od běžné strategie kvantitativního výzkumu.
- V mnoha případech analýza směřuje výzkumníka k novým zdrojům dat

Faktory ovlivňující negativně analytický proces

- Přetížení daty. Člověk je omezen při přijímání, zpracování a zapamatování dat.
- První dojem. První datové vstupy dělají větší dojem než pozdější.
- Informační nedostupnost. Informacím, které jsou dostupnější, věnujeme větší pozornost.
- Pozitivní instance. Existuje tendence ignorovat informace, které jsou v konfliktu s dosud zastávanými názory, a naopak přeceňovat informace, které je podporují.
- Interní konzistence. Existuje tendence ignorovat překvapivou informaci.
- Nestejná spolehlivost. Nevěnuje se pozornost okolnosti, že jednotlivé informační zdroje jsou různě spolehlivé.
- Scházející informace. Tomu, k čemu schází informace, se věnuje menší pozornost.
- Revize hypotéz. Dalším informacím se věnuje buď přehnaně velká, nebo přehnaně malá pozornost.
- Přehnaná sebedůvěra. Pokud se udělá rozhodnutí, považuje se dále za přehnaně spolehlivé.
- Příčinnost současných jevů. Pokud se jev vyskytuje současně s jiným, považují se oba za příčinně propojené.
- Fiktivní základ. Pokud nejsou k dispozici data, provádí se srovnání s průměrem nebo libovolně zvoleným základem.
- Výsledky opakované analýzy se často liší od původních

Shrnutí aneb deset analytických principů

- 1. Analýza není poslední fází výzkumu. Probíhá paralelně se sběrem dat.
- 2. Analýza je proces systematického přezkoumávání materiálu, ale není rigidní.
- 3. Přístup k datům zahrnuje reflexi, jež ústí do provádění analytických a metodologických poznámek, které řídí celý proces.
- 4. Data jsou segmentována, tj. rozčleněna do relevantních a smysluplných jednotek.
- 5. Datové segmenty se kategorizují podle nějakého organizačního schématu. Ten je obvykle zakotven v samotných datech.

Shrnutí aneb deset analytických principů

- 6. Hlavní roli hraje intelektuální proces porovnávání segmentů dat. Tento proces se uplatňuje při tvorbě kategorií, při definici jejich hranic, při klasifikaci dat i při shrnování dat v kategoriích a hledání negativní evidence.
- 7. Kategorie pro třídění dat mají prozatímní charakter, kategorizaci u systém se může stále upravovat.
- 8. Manipulace s daty v průběhu analýzy je eklektická aktivita, neexistuje jediná správná cesta. Výzkumníci se vyhýbají přílišné standardizaci používaných metod.
- 9. Postupy nemají vědecký charakter ve smyslu přírodovědy, nejsou mechanistické. Kvalitativní analýza je intelektuálním řemeslem.
- 10. Výsledkem analýzy má být nějaký typ syntézy vyššího řádu, integrovaný obraz, který může být určitým souhrnem složité problematiky, popisem pravidelností a témat, identifikací fundamentální struktury, vyslovením podložených hypotéz, vymezením nového konceptu nebo zobrazením substantivní teorie.

Závěrečné vyhodnocení, závěrečná zpráva o výzkumu

- Ve způsobech podání výsledků kvalitativně zaměřeného výzkumu existuje značná variabilita.
- Minimální požadavky na zprávu o výzkumu:
 - 1. vysvětlit, čím se výzkum zabýval;
 - 2. informovat jasným způsobem o sociálním a historickém kontextu prostředí
 - 3. sdělit přirozenou historii výzkumu, aby se vědělo, co se dělalo, kdo to dělal a jak
 - 4. obsahovat základní data
 - 5. formulovat závěry
- Standardní forma vědeckého článku (úvod, metody, výsledky a závěry) je kompromisem

Příklad závěrečné zprávy: Zpráva o případové studii

- 1. Vstupní realistická momentka nebo příběh pro upoutání čtenáře. Čtenář má okamžitě získat živou zkušenost, cit pro místo a čas.
- 2. Identifikace problému, popis účelu studie a metod. Výzkumník má také prozradit něco o sobě a o tom, co si myslí, že může pomoci čtenáři porozumět případu.
- 3. Extenzivní narativní popis pro hlubší definici případu a jeho kontextu. Presentují se i kontroverzní data. Místy lze uvést i interpretace.
- 4. Rozvinutí linie klíčových problémových okruhů s možnými odkazy na jiné podobné práce a autory (zatím bez zobecnění, ale pro porozumění složitosti případu).
- 5. Některé zvláště důležité aspekty potřebují hlubší výklad. Následují tedy další popisné detaily, dokumenty, citace, triangulace dat (uvedení snah autora o potvrzení i vyvrácení vlastních pozorování a závěrů).
- 6. Zobecnění a tvrzení autora. Čtenář si již udělal svůj názor na případ. Nyní je na řadě autor s jeho závěry a pokusy o zobecnění jednotlivých informací podaných dříve s uvedením jejich validity.
- 7. Závěrečné postřehy, které vyzdvihují subjektivitu zprávy o složitém případě.

5 typů schémat při návrhu struktury výzkumné zprávy o případové studii dle Yina (1994)

1. Narativní struktura
2. Komparativní struktura.
3. Chronologická struktura.
4. Inverzní struktura.
5. Struktura pro navrhování teorie.

Diskuze výsledků

- Obsah sekce „Diskuze výsledků“ závisí na tom, zda výzkumník prezentoval v předchozí sekci pouze data nebo zda prováděl i jejich analýzu a interpretaci
- V druhém případě se autor vrací k základním poznatkům a uvádí je do kontextu současné literatury.
- V prvním případě přistupuje výzkumník k hlubší interpretaci výsledku.
- Sekce s diskusí poskytuje výzkumníkovi příležitost sdělit jeho osobní dojmy o získaných poznatcích.
- Obvykle dává v této fázi na vědomí, že výzkum dané problematiky je teprve na začátku a je nutné v něm pokračovat.
- Uvádí nejdůležitější otázky, které je nutné řešit. Výzkumník také sebekriticky posuzuje získané poznatky a celý průběh výzkumu.

Použitá literatura

- Hendl, Jan (2005): Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace
- Reichel, Jiří (2009): Kapitoly metodologie sociálních výzkumů
- Hendl, Remr (2017): Metody výzkumu a evaluace
- Hay, Iain (2010): Qualitative research methods in human geography
- Walter, Isard a kol. (1998): Methods of interregional and regional analysis

**MASARYKOVA
UNIVERZITA**